

Nr 217.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till teckning av aktier i Aktiebolaget Atomenergi m. m.

(1:a avd.)

I propositionen nr 313 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 30 maj 1947, föreslagit riksdagen att dels till Teckning av aktier i Aktiebolaget Atomenergi å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1947/48 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor, dels ock till Atomenergiforskning m. m. inom Aktiebolaget Atomenergi för samma budgetår under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition (nr 273) till 1946 års riksdag framställda förslag anvisade riksdagen (skr. nr 456) för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln till atomenergiforskning ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor. I proposition (nr 272) till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit, att för budgetåret 1947/48 måtte under nämnda huvudtitel anvisas ett reservationsanslag av 1 900 000 kronor till samma ändamål.

Båda propositionerna föranleddes av framställningar från den s. k. atomkommittén, som enligt Kungl. Maj:ts uppdrag skall planlägga forskningsarbetet för atomenergiens tillgodogörande. Medlen äro i första hand avsedda för grundforskning samt för utbildning av forskare på atomenergiområdet.

I ett den 26 april 1947 avgivet betänkande har atomkommittén nu framlagt förslag rörande målbunden forskning på detta område. Departementschefen har, innan han redogjort för innehållet i betänkandet, anfört följande.

Atomkommitténs förslag syftar närmast till att organisera arbetet att framställa en atomenergistapel, d. v. s. en anläggning, i vilken atomenergi frigöres för praktiskt bruk. En sådan energistapel är uppbyggd av uranstavar, inbäddade i s. k. moderatormaterial. Energin alstras vid klyvning av uranatomer under inverkan av neutroner. Moderatormateriallets funktion är att bromsa ned hastigheten hos de snabba neutroner, som bildas vid klyvningen, till en för processen lämplig hastighet. Härigenom underhålles en ständigt fortlöpande klyvningsprocess, en s. k. kedjereaktion. I stapeln måste vidare finnas anordningar för att leda bort värme samt för att reglera reaktionshastigheten.

Departementschefen har framhållit, att de problem, som sammanhänge

med möjligheterna att utnyttja atomenergien för praktiskt bruk, nu ägnades en intensiv uppmärksamhet på olika håll i världen. Enligt föreliggande uppgifter hade man i Amerikas förenta stater lyckats konstruera ett atomkraftverk, som uppgåves leverera elektrisk energi till priser, vilka tydde på möjligheten av att man genom ytterligare förbättringar skulle kunna komma ned till en konkurrenskraftig kostnadsnivå. Skulle det lyckas att genom fortsatt forskningsarbete infria dessa förväntningar, skulle detta innebära att man skapat en ny billig energikälla, jämförlig med kolet, oljan och vattenkraften. Uppenbart är sålunda, framhåller departementschefen vidare, att det på atomenergiforskningens område pågår en utveckling, som kan bli av revolutionerande karaktär.

För vårt näringslivs konkurrensförmåga vore det enligt departementschefen av yttersta vikt, att vi icke försummade de möjligheter, som denna utveckling kunde bjuda. Vårt land hade också goda förutsättningar att medverka i arbetet på atomenergiområdet. Sverige vore sålunda jämförelsevis rikt på uran, även om uranhalten i fyndigheterna i regel vore ganska låg. Vi hade framstående forskare, som länge ägnat sitt intresse åt atomproblemen. Vissa resultat, som icke vore obetydliga, hade också redan nåtts.

Departementschefen vore liksom atomkommittén av den uppfattningen, att det vid sidan av den grundläggande forskning på atomenergiområdet, som redan påginge, också borde bedrivas forskning med direkt syfte att praktiskt utnyttja atomenergien. Atomkommittén har föreslagit, att staten och enskilda intressenter skulle för ändamålet gemensamt bilda ett bolag, Aktiebolaget Atomenergi. Staten skulle tillförsäkras avgörande inflytande i bolaget.

Ett alternativ till kommitténs förslag är att bilda ett helstatligt företag för den målbundna forskningen. Vid bedömandet av detta alternativ måste emellertid, framhåller departementschefen, uppmärksammas, att det med hänsyn till vårt lands begränsade personella och materiella forskningsresurser ter sig såsom en nödvändighet att ett förtroendefullt och smidigt samarbete kommer till stånd mellan staten och enskilda intressenter. Sannolikheten talade för att samarbetsfrågan lättast ginge att lösa, om en företagsform valdes, som medgäve visst medinflytande i företagets ledning för de enskilda intressenterna. Företaget syntes departementschefen därför icke böra vara helstatligt.

Mot förslaget att använda bolagsformen kan, framhåller departementschefen vidare, invändas, att bolaget i varje fall under en lång tid framåt icke kommer att giva vinst. Atomkommittén har också förutsatt, att bolagets inkomster väsentligen skulle bestå av statliga bidrag, även om dessa skulle få formen av ersättning för fullgjorda uppdrag. Med hänsyn härtill kunde det enligt departementschefen tänkas, att i stället borde inrättas ett forskningsinstitut med visst delägarskap för enskilda intressenter. Då emellertid atomkommitténs förhandlingar med enskilda parter skett på grundval av bolagsalternativet och detta alternativ vunnit anslutning från de enskilda parternas sida, funne departementschefen sig böra tillstyrka kommitténs förslag i fråga om företagsformen. Mot huvudgrunderna i förslaget till bolagsordning (se bilaga till prop.) har departementschefen icke haft något att erinra.

Bolagets aktiekapital skulle enligt atomkommitténs förslag till en början utgöra 3 500 000 kronor, varav staten skulle tillskjuta 2 000 000 kronor. Här emot har departementschefen icke funnit anledning till erinran. Enligt vad under hand inhämtats hade kommittén avsett att största delen av aktiekapitalet skulle investeras i ett anrikningsverk för kolm vid Kvarntorp. Kostnaden för detta verk med därtill hörande anläggningar uppginge enligt föreliggande preliminära uppgifter till 3 300 000 kronor.

Atomkommittén har vidare föreslagit, att 2 000 000 kronor skulle anvisas för verksamheten inom bolaget under budgetåret 1947/48. Departementschefen har tillstyrkt kommitténs förslag också i denna del. Medlen borde utbetalas till bolaget såsom ersättning för forskningsarbete. Det syntes få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om atomkommitténs medverkan härvidlag.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår bedrivs för närvarande inom landet med framgång viss grundläggande forskning på atomenergiområdet. Medel till bestridande av kostnaderna härför ha av statsmakterna ställts till förfogande genom för ändamålet anvisade anslag under åttonde huvudtiteln. Utskottet finner det vara av stor vikt att föreliggande möjligheter till praktiskt utnyttjande av utvecklingen på detta område tillvaratagas, särskilt som härför erforderliga personella och materiella resurser finnas inom landet.

Utskottet.

Atomkommittén har, med instämmande av departementschefen, föreslagit, att staten och enskilda intressenter skulle för ifrågavarande ändamål gemensamt bilda ett bolag, Aktiebolaget Atomenergi, som i första hand skulle ha målbunden atomforskning till föremål för sin verksamhet. I detta bolag skulle staten tillförsäkras avgörande inflytande. Utskottet har på de av departementschefen anförda skälen ansett sig böra förorda detta förslag. Mot huvudgrunderna till det framlagda förslaget till bolagsordning synes utskottet icke något vara att erinra.

Bolagets aktiekapital skulle enligt föreliggande förslag utgöra 3 500 000 kronor, varav staten skulle tillskjuta 2 000 000 kronor. Utskottet har i likhet med departementschefen icke funnit anledning till erinran häremot, varför utskottet tillstyrker att riksdagen anvisar det av Kungl. Maj:t för ändamålet äskade investeringsanslaget. Utskottet anser sig vidare böra tillstyrka, att det för verksamhetens bedrivande inom bolaget under budgetåret 1947/48 äskade reservationsanslaget av 2 000 000 kronor anvisas av riksdagen. Vad departementschefen anført rörande anslagens disposition föranleder ingen erinran från utskottets sida.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må

a) till *Teckning av aktier i Aktiebolaget Atomenergi* för budgetåret 1947/48 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor;

b) till *Atomenergiforskning m. m. inom Aktiebolaget Atomenergi* för budgetåret 1947/48 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor.

Stockholm den 19 juni 1947.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Larsson, Karl Andersson, André, Gustaf Karlsson, Gustaf Iwar Anderson, fröken Andersson, herrar Gillström, Albertsson, Näsström och Gustav Emil Andersson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Eriksson i Stockholm, Ward, Bergström, Andersson i Malmö, Rubbestad, Lindholm, Pettersson i Dahl, Holmström, Thapper, Persson i Vinberg och Persson i Svensköp.
